

ตัดทิต

ปัจจัยหมู่หนึ่ง เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่เนื้อความย่อสำหรับใช้แทนศัพท์ ย่อคำพูดลงให้สั้น เหมือนคำว่า "สุยามเม ชาโต เกิดในสยาม" ลงปัจจัยแทน ชาด เอาไว้แต่ สุยาม เป็น สุยามิโก เรียกว่า ตัทธิต

ประเภทศัพท์ที่นำมาทำเป็นตัดทิต

นามนาม + ปัจจัย เช่น สมณสุส อปัจจ สามณโร (สมณ+ณโร ปัจจัย)
คุณนาม + ปัจจัย เช่น สพฺเพสํ วิเสเสน วโรติ วรรตโร (วร+ตโร ปัจจัย)
สัพพนาม + ปัจจัย เช่น เตน ปกาเรน ตถา (ต+ถา ปัจจัย)
นิบาต + ปัจจัย เช่น ปจฺฉา ชาโต ปจฺฉิม (ปจฺฉา+อิม ปัจจัย)
สมาส + ปัจจัย เช่น สุมนสุส ภาโว โสมนสุส (สุมน+ณฺย ปัจจัย)
ตัดทิตนาม + ปัจจัย เช่น วิเสเสน เมธาวิตติ เมธาวิโย (เมธาวิ+อฺย ปัจจัย)

ความต่างกันระหว่างตัดทิตกับสมาส

ตัดทิต กับ บทสมาส ต่างกันคือ สมาส สำหรับย่อบทหลาย ๆ บทเข้าด้วยกัน โดยวิธีลบลวิภัตติของศัพท์หน้าบ้าง ไม่ลบบ้าง เพื่อป้องกันความรุงรังของวิภัตติและบทซึ่งไม่จำเป็นในระหว่างศัพท์ทั้ง ๒ เสีย และบางทีลบศัพท์ท่ามกลางเสีย โดยอาศัยศัพท์หน้าและศัพท์หลังเป็นหลัก วิธีนี้เรียกว่า 'มัชฌะโลปสมาส' แปลว่า สมาสลบศัพท์ท่ามกลาง เช่น อสุเสน ยุตุโต รโถ ย่อเข้าสมาสเป็น อสุสรโถ โดยลบ ยุตุต เสีย ก็คงแปลว่า รดเทียมแล้วด้วยม้า เป็นต้น

ส่วนตัทธิต ถ้ามี ๒ ศัพท์หรือมากกว่านั้น ซึ่งมีเนื้อความแปลได้เต็มที่แล้วก็ตาม ต้องลบศัพท์หลังทิ้งเสีย แล้วลงปัจจัยแทนไว้ ก็แปลได้ความเท่าเดิม เช่น ฌมฺเม นียุตฺโต แปลว่า ประกอบในธรรม ลบ นียุตฺตเสีย ลง ฌิก ปัจจัยแทนไว้ที่ ฌมฺม เป็น ฌมฺมิโก ฌิก นียุตฺต

ฌมฺมนียุตฺโต แปลว่า ประกอบในธรรม ดังนี้ นับว่าทอนศัพท์ให้น้อยลง ทั้งความก็ไม่เสีย, ศัพท์นี้ถ้าเป็นสมาส ก็ลบแต่วิภคิตของศัพท์หน้า แล้วย่อเข้าสมาสเป็น ฌมฺมนียุตฺโต เท่านั้น. ส่วนตัทธิตเป็น ฌมฺมิโก ฌมฺมนียุตฺโต ก็ดี ฌมฺมิโก ก็ดี แปลว่า ประกอบในธรรมเหมือนกัน

สมาส	ตัทธิต
อุโปสตรกฺขก	อุโปสถิก (อุโปสถ+ฌิก)
ราชคหชาติ	ราชคหิก (ราชคห+ฌิก)
กสวารตฺต	กาสาว (กสาว+ณ)
มคธิสฺสร	มาคธ (มคธ+ณ)
มนุสฺสสมุห	มานุสฺก (มนุสฺส+กณ)
มทนนฺจาน	มทนีย (มทน+อีย)

ตัทธิตนั้น โดยสังเขป แบ่งเป็น ๓ อย่าง คือ สามัญตัทธิต, ภาวตัทธิต, อพฺยยตัทธิต.

สามัญตัทธิต แบ่งออกไปอีกเป็น ๑๓ อย่าง คือ โคตตตัทธิต, ตรตฺยาทิตตัทธิต, ราคาทิตตัทธิต, ชาติาทิตตัทธิต, สมุหตตัทธิต, ฌานตตัทธิต, พหุลตตัทธิต, เสฏฺฐตตัทธิต, ตทสฺสตตัทธิต, ปกติตตัทธิต, สงฺขยาตตัทธิต, ปุรณตตัทธิต, วิภาคตตัทธิต.

ในคัมภีร์ศัพทศาสตร์ทั้งหลาย ท่านแบ่งเป็น ๑๕ เต็มอุปมา-
ตัทธิต และนิสิตตัทธิต.

เมื่อลงปัจจัยที่มี ณ ถ้าสระอยู่หน้าศัพท์เป็นรัสสะล้วน ไม่มี
พยัญชนะสังโยคอยู่เบื้องหลังต้องพฤทธิ คือ ทีมะ อ เป็น อา, วิการ อิ
เป็น เอ, อุ เป็น โอ เว้นไว้แต่สระที่อยู่หน้าศัพท์เป็นรัสสะ มีพยัญชนะ
สังโยคอยู่เบื้องหลัง หรือเป็นทีมะ ไม่ต้องพฤทธิ และพยัญชนะ คือ ณ
นั้นต้องลบเสียคงไว้แต่สระที่ ณ อาศัย

อ เป็น อา เช่น มคธ + ณ	เป็น มาคธ
อิ เป็น เอ เช่น ทิล + ฦก	เป็น เตลิก
อุ เป็น โอ เช่น อุบาย + ฦก	เป็น โอบายิก

แบบฝึกหัดท้ายบท

จงตอบคำถามต่อไปนี้

๑. ปัจจัยในอาขยาตประกอบหลังจากอะไร บอกอะไร
จงยกตัวอย่าง?
๒. ปัจจัยในนามกิตก์ประกอบหลังจากอะไร เป็นเครื่องหมายบอก
อะไร?
๓. ปัจจัยในตัทธิตประกอบหลังจากอะไรบ้าง ใช้อย่างไร?